

9.8.2017; päivitys
15.9.2017; 6.6.2018

Rautatieliikenteen avaaminen kilpailulle

Asettaminen

Liikenne- ja viestintäministeriö on 9.8.2017 tekemällään päätöksellä asettanut hankkeen, jolla valmistaudutaan panemaan täytäntöön rautateiden henkilöliikenteen avaaminen kilpailulle. Tällä asettamispäätöksellä muutetaan em. hankkeen asettamispäätöstä, sen työryhmiä ja niiden kokoonpanoja. Aiemmin hankkeessa toimineet johtoryhmä ja yhtiö-työryhmä lakkautetaan. Samalla asetetaan projektijohtaja, jonka tehtävänä on yhteistyössä LVM:n, VR-Yhtymä Oy:n omistajaohjauksen ja VR-Yhtymä Oy:n toimivan johdon kanssa varmistaa VR-Yhtymä Oy:stä eriyttäviin yhtiöihin liittyvien yhtiöjärjestelyjen oikea-aikainen toimeenpano sekä koordinoida eri yhtiöiden valmistelua.

Toimikausi

Täytäntöönpanoa koskeva hanke alkoi 9.8.2017 ja jatkuu toistaiseksi.

Tausta

Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strategisen hallitusohjelman kymmenen vuoden tavoitteena on, että Suomi on ottanut tuottavuusloikan julkisissa palveluissa ja yksityisellä sektorilla tarttumalla digitalisaation mahdollisuuksiin ja purkamalla turhaa sääntelyä ja byrokratiaa. Hallituskauden tavoitteena on muun muassa, että julkinen päätöksenteko on innovatiivisesti mahdollistanut ja luonut Suomeen suotuisan toimintaympäristön digitaalisille palveluille ja teollisen internetin sovelluksille ja uusille liiketoimintamalleille.

Yhtenä hallitusohjelman kärkihankkeena on digitaalisen liiketoiminnan kasvu ympäristön rakentaminen. Innovaatio- ja palvelualustojen syntyä edistetään sektoreilla, joilla julkishallinnolla on rooli markkinoiden toimivuuden kannalta. Tällainen sektori on esimerkiksi liikenne palveluna. Käyttäjälähtöiset digitaaliset palvelut ovat Suomen talouden ja kasvun kannalta avainasemassa.

Edelleen hallitusohjelmassa tavoitellaan kuntien kustannusten karsimista ja julkisesti tuettujen henkilökuljetusten uudistamista mahdollistamalla uudenlaiset, markkinaehtoiset ja innovatiiviset palvelumallit digitalisaatiota hyödyntämällä. Elinkeinoelämän kilpailukykyä ja yritystoiminnan edellytyksiä kaikessa päätöksenteossa vahvistetaan. Markkinoiden toimintaa, vapaata kilpailua ja pienten ja keskisuurten yritysten osallistumismahdollisuuksia hankintaprosesseihin edistetään uudistamalla keskeistä lainsäädäntöä ja purkamalla kilpailua estävää toimialakohtaista sääntelyä.

Liikennejärjestelmän tehokkuus ja tuottavuus ovat olennainen osa kansallista kilpailukykyä ja kansalaisten hyvää arkea. Rautatieliikenne on keskeinen osa liikennejärjestelmää. Rautatiepalveluissa julkisen vallan rooli on nykyisin kuitenkin erityisen vahva. Nykyjärjestelmä perustuu valtion kokonaan omistaman VR-Yhtymä Oy:n yksinoikeuteen sekä julkisin varoin rahoitettuun ostoliikenteeseen. Rautatieliikenteen tavarakuljetukset

vapautuivat rautateillä kilpailulle vuoden 2007 alussa. Kilpailu ei ole kuitenkaan avautunut tyydyttävällä tavalla.

EU-tasolla rautatieliikennettä on avattu asteittain kilpailulle vuodesta 2003 alkaen, ensin tavaraliikenteessä ja viimeiseksi kotimaan henkilökuljetuksissa. EU:n neljännen rautatiepaketin nojalla on turvattava avoin markkinoillepääsy 3.12.2019 alkaen.

Suomessa rautatieliikenteen osuus henkilöliikennematkoista ja henkilöliikennekilometreistä on tällä hetkellä noin viisi prosenttia, joka on hieman alle EU:n keskiarvon. Rautatieliikenteen matkustajavirrat ovat nykyisellään melko ohuita, ja suurimpia matkustajavirrat ovat Helsingin ja Tampereen välisellä rataosalla. Helsingin seudun lähiliikenteen matkustajamäärä on ollut jatkuvasti kasvussa. Muun rautatieliikenteen matkustajamäärät ovat myös kääntyneet kasvuun viimeisen vuoden aikana.

Pääministeri Juha Sipilän hallitus totesi eduskunnalle marraskuussa 2015 antamassaan välikysymysvastauksessa, että rautatieliikenteen kilpailukykyyn ja asiakaslähtöisyyden parantaminen edellyttävät henkilöjunaliikenteen avaamista kilpailulle. Välikysymysvastauksen mukaan kilpailun avaamisen onnistuminen edellyttää, että markkinoille luodaan luottamus siihen, että kilpailun vapauttaminen on aitoa eikä uusia operaattoreita syrjitä. Tämän saavuttamiseksi rautatiemarkkinoille on luotava kilpailuneutraalit olosuhteet. Ympäristössä, jossa toimii enemmän kuin yksi rautatieoperaattori, myös kaikkien liikennöintiin liittyvien palveluiden tulee olla toimijoiden käytettävissä kilpailuneutraalein ehdoin.

Sipilän hallitus vastasi eduskunnalle lokakuussa 2017 antamassaan välikysymysvastauksessa muun muassa, että Rautatieliikenne on keskeinen osa sekä suomalaisten arkea, että maamme kilpailukykyä. Sen kehittäminen on välttämätöntä myös kunnianhimoisten päästövähennystavoitteiden saavuttamiseksi. Liikenteen päästöt on puolitettava vuoden 2005 tasosta vuoteen 2030 mennessä. Tähän päästöksemme tarvitsemme monenlaisia keinoja. Hallitus on nyt hakemassa ratkaisuja, joilla raideliikennettä saadaan lisättyä ja tehtyä siitä aito vaihtoehto yhä useammalle suomalaiselle. Uudistuksella pyritään Sipilän hallituksen mukaan siihen, että rautatieliikennepalvelujen tarjonta lisääntyy ja monipuolistuu. Kilpailun avaamisen tavoitteena on, että palvelut tuotettaisiin nykyistä tehokkaammin ja että ne vastaisivat nykyistä paremmin eri asiakasryhmien tarpeisiin. Liikenteen palvelutarjonnan kasvu ja kilpailu tarjoajien ja liikennemuotojen välillä hyödyttävät matkustajia. Palveluntarjoajat kilpailevat asiakkaistaan lippujen hinnoilla ja erilaisilla palveluilla. Ihmisille tulee lisää tarjontaa ja valinnanvaraa. Julkiselle tuelle saadaan nykyistä enemmän vastinetta.

Tämän johdosta talouspoliittinen ministerivaliokunta on puoltanut rautateiden henkilöliikenteen kilpailun avaamista, kilpailun vauhdittamista tavaraliikenteessä sekä reunaehdotuksia, joiden mukaan kilpailun avaaminen ja vauhdittaminen toteutetaan: https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/b74f6d69-54f1-4e8c-8f57-88b3f93dd684/5bb33097-b6b6-4276-9ff9-81b556e2f8b5/MUISTIO_20180604101000.PDF

Rautateiden henkilöliikennepalvelut avataan kilpailulle vaiheittain. Kilpailun avaaminen aloitetaan Etelä-Suomen taajamaliikenteestä. Aikataulu yhteensovitetaan Helsingin seudun liikenteen (HSL:n) lähijunaliikenteen kilpailutuksen kanssa. Tavoitteena on, että Etelä-Suomen taajamajunaliikenteen kilpailutettu liikennöinti alkaa kesäkuussa 2022. Tarkoituksena on, että uusien sopimusten mukainen liikenne koko maassa olisi käynnistynyt vaiheittain kesäkuuhun 2026 mennessä.

Rautateiden henkilöliikenteen kilpailun avaaminen edellyttää tasapuolisten ja kilpailuneutraalien olosuhteiden luomista rautatiemarkkinoille siten, että kaikki junaliikennöintiin liittyvät palvelut ovat toimijoiden käytettävissä tasapuolisin ehdoin. Markkinoillepääsyn varmistamiseksi toteutetaan VR-Yhtymä Oy:tä koskevia yhtiöjärjestelyitä.

Tavoitteet

Rautateiden henkilöliikenteen kilpailun avaamisen avulla pyritään saavuttamaan seuraavia yleishyödyllisiä tavoitteita:

- Rautateiden henkilöliikennepalvelujen tarjonta lisääntyy, monipuolistuu ja vastaa nykyistä paremmin eri asiakasryhmien tarpeisiin, jolloin junamatkustamisesta tulee houkuttelevampi vaihtoehto yksityisautoilulle.
- Palvelut tuotetaan nykyistä tehokkaammin ja julkiselle tuelle saadaan nykyistä enemmän vastinetta.
- Palvelutarjonnan kasvu ja kilpailu tarjoajien sekä eri liikennemuotojen välillä hyödyttää matkustajia, kun palveluntarjoajat kilpailevat lippujen hinnoilla ja erilaisilla palvelukonsepteilla.
- Rautatieliikenteen matkustajamäärät kasvavat ja rautatieliikenteen osuus henkilöliikennematkoista nousee nykyisestä noin viidestä prosentista kuuteen prosenttiin uusilla sopimusjärjestelyillä 2020-luvulla ja edelleen kahdeksaan prosenttiin seuraavilla sopimuskausilla 2030-luvun kuluessa.
- Rautateiden tavaraliikenteessä kilpailu vauhdittuu ja logistiikkapalveluiden tarjonta lisääntyy, jolloin rautatieliikenne pystyy paremmin vastaamaan teollisuuden logistiikan tarpeisiin.
- Kansantalouden kasvuedellytykset paranevat.

Kilpailun avaaminen ei yksin takaa yllä mainittujen tavoitteiden saavuttamista. Raideliikenteen kasvu riippuu myös raideinvestointien suuruudesta.

4.6.2018 saavutetun yhteisymmärryksen keskeinen sisältö

Liikenne- ja viestintäministeriö ja VR-Yhtymä ovat 4.6.2018 päässeet yhteisymmärryksen kilpailun avaamisen etenemisestä. VR-Yhtymä ja liikenne- ja viestintäministeriö perustavat kalustoyhtiön sekä kiinteistöyhtiön erityistehtävayhtiöiksi liikenne- ja viestintäministeriön omistajaohjaukseen. Tavoitteena on, että perustettavat yhtiöt ovat toiminnassa viimeistään 31.12.2018.

Kalustoyhtiöön siirretään kaikki Etelä-Suomen taajamaliikenteessä käytettävät Sm2- ja Sm4-junat, sekä kaluston varaosat ja erikseen määritellyt erityistyökalut. Kalustoyhtiö aloittaa myös uuden taajamaliikennekaluston hankinnan valmistelut.

Kiinteistöyhtiöön siirretään Etelä-Suomen taajamaliikenteen liikennöinnin kannalta välttämättömät kiinteistöt: VR-Yhtymän omistamat Helsingin varikon rakennukset ja niihin sisältyvät kiinteät laitteet, sekä Etelä-Suomen taajamaliikenteen liikennealueella sijaitsevat VR-Yhtymän omistamat asemarakennukset määräaloina. VR-Yhtymällä on käynnissä merkittävä kiinteistökehityshanke Helsingin asema-alueella, jonka omistuksesta VR-Yhtymä tulee luopumaan markkinaehtoisesti.

VR-Yhtymä yhtiöittää koko kaluston kunnossapitotoimintonsa erilliseen kunnossapitoyhtiöön VR-konsernin sisällä. Kunnossapitoyhtiöön siirretään tarvittava kunnossapitohenkilöstö, sekä kaluston kunnossapitoon tarvittavat varaosat, koneet ja laitteet. VR-Yhtymä kehittää kunnossapitoyhtiötä operatiivisesti ja liiketoiminnallisesti itsenäiseksi yhtiöksi ja luopuu yhtiön omistuksesta markkinaehtoisesti ennen kilpailutetun liikenteen aloittamista.

Liikenne- ja viestintäministeriö ja VR-Yhtymä tekevät yhteistyötä kilpailun avaamisen edellyttämien yhtiöjärjestelyjen toteuttamiseksi. Tavoitteena on, että kilpailutettu liikennöinti alkaa kesäkuussa 2022.

VR-Yhtymä luovuttaa liikenne- ja viestintäministeriölle kaikki kilpailun järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot, jotka voivat liittyä esim. liikenteen volyymeihin, kalustoon tai henkilöstöön.

Organisointi

1) Projektitoimisto ja projektiryhmä

Tehtävät

Projektitoimisto vastaa yhdessä projektiryhmän kanssa työryhmien työn ohjaamisesta sekä hankkeen dokumentoinnista, sidosryhmäyhteistyöstä ja viestinnästä.

Projektitoimisto raportoi toiminnastaan ministeriön virkamiesjohdolle ja liikenne- ja viestintäministerille sekä tekee ehdotuksia tarvittavista jatkolinjauksista.

Organisointi

Projektitoimisto:

Puheenjohtaja:
Laura Eiro, LVM

Varapuheenjohtaja
Sanna Ruuskanen, LVM

Projektisihteeri:
Elina Thorström, LVM

Projektiryhmään kuuluvat lisäksi:

Rami Metsäpelto, pysyvästi asiantuntijana

Johanna Stenholm, LVM, viestintä

Työryhmien puheenjohtajat sekä kulloinkin aktiivisten osatehtävien vastuuhenkilöt.

2) Projektijohtaja

Tehtävät

Suomen valtioneuvoston talouspoliittinen ministerivaliokunta on 10.4.2017 puoltanut linjauksia rautateiden henkilöliikenteen avaamisesta kilpailulle. Talouspoliittinen ministerivaliokunta puolsi muun muassa linjauksia, joiden perusteella VR-Yhtymä Oy:stä eriytetään kalustoyhtiö, kunnossapito-yhtiö ja kiinteistöyhtiö. Näiden yhtiöiden tehtävänä on osaltaan tukea rautateiden henkilöliikenteen kilpailun avaamista luomalla tasapuoliset ja kilpailuneutraalit olosuhteet rautatiemarkkinoille. Tämän täytäntöön panemiseksi liikenne- ja viestintäministeriön sekä VR-Yhtymä Oy:n kesken on 4.6.2018 saavutettu yhteisymmärrys tarkemmista toimenpiteistä (sisältö selostettu tarkemmin edellä).

Päätösten täytäntöön panemiseksi projektijohtaja varmistaa yhteistyössä LVM:n, VR-Yhtymä Oy:n omistajaohjauksen ja VR-Yhtymä Oy:n toimivan johdon kanssa VR-Yhtymä Oy:stä eriytettäviin yhtiöihin liittyvien yhtiöjärjestelyjen oikea-aikaisen toimeenpanon sekä koordinoi eri yhtiöiden valmistelun.

Projektijohtajan vastuulla on valmistella VR-Yhtymä Oy:stä liikenne- ja viestintäministeriön omistajaohjaukseen eriytettävien yhtiöiden muodostaminen siten, että perustettavat yhtiöt ovat liiketoiminnallisesti kannattavia ja toiminnallisesti tarkoituksenmukaisia kokonaisuuksia. Tämän toteuttamiseksi projektijohtaja:

- Vastaa yksityiskohtaisen projektisuunnitelman ja toteuttamisaikataulun laatimisesta;

- Ohjaa ja koordinoi perustettavien yhtiöiden liiketoimintasuunnitelmien, strategioiden sekä muiden yhtiöiden toimintaan liittyvien asiakirjojen, kuten yhtiöjärjestysten valmistelua;
- Vastaa perustettavien yhtiöiden toiminnan organisoinnin valmistelusta. Projektijohtaja mm. varmistaa, että henkilöstöä, taloudellisia, oikeudellisia ja muita järjestelyjä koskevat kysymykset tulevat tarkoituksenmukaisella tavalla esille ja ratkaistuksi;
- Osallistuu yhtiöiden toimivan johdon nimittämiseen liittyviin hallinnollisiin prosesseihin;
- Varmistaa aikataulussa pysymisen niin, että perustettavat kiinteistö- ja kalustoyhtiöt eriytetään VR-konsernista mahdollisimman nopeasti. Tavoitteena on, että perustettavat yhtiöt ovat toiminnassa viimeistään 31.12.2018 sekä
- Vastaa muista projektijohdon määräämistä tehtävistä.

Projektijohtaja osallistuu hankkeen projektitoimiston työhön sen pysyvänä asiantuntijana. Projektijohtajan on huolehdittava riittävästä ja tarkoituksenmukaisesta yhteistyöstä muiden hankkeen työryhmien ja sidosryhmien kanssa.

Projektijohtaja raportoi toiminnastaan ministeriön virkamiesjohdolle ja liikenne- ja viestintäministerille sekä tekee ehdotuksia tarvittavista jatkolinjauksista.

Organisointi

Projektijohtaja:
Rami Metsäpelto, LVM

3) Kilpailutus-työryhmä

Tehtävät

Työryhmän tehtävänä on selvittää ja valmistella kilpailutusprosessin eteneminen sekä kilpailutukseen liittyvät asiakirjat. Työryhmä kokoaa kilpailutukseen liittyvät lähtötiedot ja laatii kilpailuttamisen taloudelliset analyysit. Tehtävänä on määrittellä kilpailutuksessa tarvittavat liikenne-, henkilöstö-, kalusto-, kunnossapito- ja laatuvaatimukset.

Työryhmä selvittää ja valmistelee monitoimijaympäristöön soveltuvan matkahaku- ja lipunmyyntijärjestelmän toteuttamiseksi tarvittavat toimet.

Työryhmä raportoi toiminnastaan projektitoimistolle erikseen sovittavalla tavalla ja sen tulee huolehtia riittävästä yhteistyöstä muiden työryhmien kanssa.

Organisointi

Puheenjohtaja:
Elina Thorström, LVM

Jäsenet:
Risto Saari, LVM
Joel Karjalainen, LVM
Altti Iiskola, LVM
Miikka Rainiala, LVM
Niko-Matti Ronikonmäki, LVM
Heidi Niemimuukko, Liikenteen turvallisuusvirasto
Samuli Kinnunen, Liikennevirasto

Sihteeri:
Joel Karjalainen, LVM

Työn edetessä Työryhmää täydennetään tarvittaessa liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan jäsenillä. Työryhmä voi tarvittaessa kutsua kokouksiinsa asiantuntijoita kuultaviksi ja nimetä pysyviä asiantuntijoita.

Työryhmä kuulee sidosryhmiä tehtäväänsä hoitaessa.

4) Henkilöstö-työryhmä

Tehtävät

Työryhmässä käsitellään yhtiöjärjestelyihin liittyviä kysymyksiä sekä sellaisia kilpailun avaamiseen ja viranomaistoimintoihin liittyviä asioita, joilla voi olla vaikutusta henkilöstön asemaan.

Työryhmä ei hoida yhteistoiminnasta yrityksissä annetun lain (334/2007) mukaisia yhteistoiminta-asioita VR-Yhtymä Oy:n ja yhtiön henkilöstön edustajien välillä. Työryhmän tarkoituksena on lakisääteisen yhteistoimintavelvoitteen sijaan antaa mahdollisimman paljon tietoa VR-Yhtymä Oy:n henkilöstölle muutoksen tarkoituksesta ja tavoitteista ja lisätä henkilöstön ymmärrystä muutoshankkeesta.

Työryhmä raportoi toiminnastaan projektitoimistolle erikseen sovittavalla tavalla ja sen tulee huolehtia riittävästä yhteistyöstä muiden työryhmien kanssa.

Organisointi

Puheenjohtaja:
Tero Jokilehto, LVM

Jäsenet:
Tommi Nieppola, LVM
Elina Thorström, LVM
Esko Pyykkönen, VNK
Markku Lehtinen, Veturimiesten liitto
Lea Sahala, Rautatievirkamiesliitto (RVL)
Veijo Sundqvist, VR Akava ry
Jari Äikäs, Rautatiealan Teknisten ja Toimihenkilöiden liitto (RTTL)
Jouni Korkalainen, Raideammattilaisten yhteisjärjestö JHL
Antti Tuominen, VR-Yhtymä Oy
Juhani Nikula, Liikenteen turvallisuusvirasto
Jukka Ronni, Liikennevirasto

Sihteeri:
Miikka Rainiala, LVM

Työn edetessä työryhmää täydennetään tarvittaessa liikenne- ja viestintäministeriön sekä muiden ministeriöiden tai muilla jäsenillä. Työryhmä voi tarvittaessa kutsua kokouksiinsa asiantuntijoita kuultaviksi ja nimetä pysyviä asiantuntijoita.

Työryhmä kuulee sidosryhmiä tehtäväänsä hoitaessa.

5) Viranomaistoiminnot-työryhmä

Tehtävät

Työryhmän tehtävänä on selvittää ja valmistella monitoimijaympäristön edellyttämien muutosten toteuttaminen viranomaistoiminnoissa. Tehtävänä on kehittää Liikenneviraston, Liikenteen turvallisuusviraston ja sääntelyelimen toimintaa vastaamaan moni-

toimijaympäristön tarpeita. Tehtävään kuuluu erityisesti kapasiteetinjaon ja aikataulu-suunnitteluosaamisen kehittäminen, liikenteen operatiivisen ohjauksen, häiriötilannehallinnan ja rautatieliikenteen turvallisuuden varmistaminen sekä sääntelyelimen toimintaperiaatteiden kehittäminen vastaamaan monitoimintaympäristön tarpeita.

Työryhmä raportoi toiminnastaan projektitoimistolle erikseen sovittavalla tavalla ja sen tulee huolehtia riittävästä yhteistyöstä muiden työryhmien kanssa.

Organisointi

Puheenjohtaja:

Yrjö Mäkelä, Liikenteen turvallisuusvirasto

Jäsenet:

Joel Karjalainen, LVM

Jari Gröhn, LVM

Jukka Ronni, Liikennevirasto

Riikka Ristinen, Rautatiealan sääntelyelin

Jouko Linnasaari, Liikenteen turvallisuusvirasto

Johanna Wallin, HSL

Sanna Järvenpää, Finrail Oy

Sihteeri:

Kristiina Hallikas, Liikennevirasto

Työn edetessä työryhmää täydennetään tarvittaessa liikenne- ja viestintäministeriön sekä muiden ministeriöiden ja muilla jäsenillä. Työryhmä voi tarvittaessa kutsua kokouksiinsa asiantuntijoita kuultaviksi ja nimetä pysyviä asiantuntijoita. VR-Yhtymä Oy:n asiantuntemus hyödynnetään asiantuntijaedustajien kautta.

Työryhmä kuulee sidosryhmiä tehtävänsä hoitaessa.

Kustannukset ja rahoitus

Ohjaus- ja projektiryhmien työ tehdään virkatyönä. Ryhmien työssä voidaan hyödyntää ulkopuolista asiantuntemusta.

Ohjaus- ja projektiryhmien työhön liittyviä toimeksiantoja voidaan maksaa momentille 31.01.01. sisältyvästä TEAS-määrärahasta (4500T-1000013) sekä momentille 31.01.88 (Osakehankinnat) sisältyvästä määrärahasta (projekti: 4500M-6000004 Rautatiekilpailun avaamisen järjestelyt).

Anne Berner

liikenne- ja viestintäministeri

Harri Pursiainen

kansliapäällikkö

Jakelu

Ohjausryhmän ja projektiryhmien puheenjohtajat, jäsenet ja sihteerit